

Mikulášek, Alexej

Obraznost jazyka mystické zkušenosti

Slavica litteraria. 2023, vol. 26, iss. 2, pp. 182-185

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2023-2-21>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.79452>

License: [CC BY-SA 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/)

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20240202

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Obraznost jazyka mystické zkušenosti

Alexej Mikulášek (Nitra)

Antonio Barnés – Magda Kučerková (eds.): *The Figurativeness of the Language of Mystical Experience. Particularities and Interpretations*. Brno: Masaryk University Press 2021. 278 pgs. ISBN 978-80-210-9997-5.

Recenzovaný sborník je výstupem z mezinárodní vědecké konference (29.–30. 6. 2021, *Virtual international conference proceedings*) pořádané řešiteli dvou vědecko-výzkumných projektů, a to *God in Contemporary Literature* (Complutense University of Madrid; G01877109) a *The Poetics of Mystical Experience and the Literary Forms of Mystagogy* (UKF Nitra; VEGA 1/0514/19). Vydání publikace podpořila Vědecká grantová agentura Ministerstva školství, vědy, výzkumu a sportu Slovenské republiky, Slovenská akademie věd a Complutense University of Madrid (Španělsko).

Kolektivní výstup představuje příspěvky autorů z Argentiny, České republiky, Itálie, Slovenska a Španělska (jmenovitě: Václava Bakešová, Antonio Barnés, Monika Brezováková, Silvia Brodňanová, Silvia Julia Campana, Zuzana Civaňová, Ján Gallik, Fabiano Gritti, Róbert Horka, Edita Hornáčková Klapicová, Jana Juhásová, Petra Kaizerová, Ján Knapík, Magda Kučerková, Juan Agustín Mancebo Roca, Eva Pariláková, Edita Příhodová, Lucie Rathouzská, Andrea Raušerová, Silvia Rybárová, Francisco Javier Sancho Fermín, Mónica Sánchez Tierraseca, Monika Šavelová a Pavel Štěpánek). Odborné texty analyzují tematizovanou mystickou zkušenost a její reprezentaci jazykem slovesného díla, ale také umělecké výtvarné tvorby. Jak uvádějí autoři předmluvy, studie „*reflect, each their own way, the remarkable semantic richness of mystical experience as encounters with mystery and its creative-aesthetic dimension. In other words, these contributions reflect the innate need in man to search the depths and corners of being and synchronize this knowledge thus acquired (sui generis) with one's own work in the world. The individual texts include the authors' individual views on the concept of mysticism, revealing their own inspirations and scientific*

intuitions. The texts also include analytical-interpretive tools that focus on works involving or reflecting mystical experience in the context of the Western Christian tradition“ (s. 9).

Sborník spojuje badatele z několika oblastí humanitních věd, a to nejen z jazykovědy, literární vědy, areálové filologie, ale i estetiky, sémiotiky, uměnovědy, samozřejmě i z teologických a filozofických oborů. Předmětem bádání jsou artefakty, které svědčí jednak o zkušenosti „transcendentna“, jednak – z hlediska estetického vůbec zásadní – prokazatelné schopnosti tvůrce originálním způsobem vtělit svůj vnitřní duchovní svět do textu s literárními, slovesně kreativními atributy. Do sborníku vplývají i práce reflektující „mystickou zkušenost“ v ikonografickém kontextu tradice, analýzy výtvarného a konceptuálního umění založeného na originálních životních příbězích a kontemplaci „Boží přítomnosti ve světě“.

Dodejme, že religiozita, víra v obohacující iracionální přesah odkazující na vyšší moc jako „autoritu autorit“, je struktuře lidské povahy vlastní; samozřejmě ji vidíme využitelnou i zneužitelnou jako jakoukoliv jinou stránku lidské sebe-reflexe – k manipulaci. Na tom nic nemění ani současná skepse vůči hodnotám spojeným se spásou (např. věčný život) a s jejím církevním zprostředkováním, jež je (v české společnosti) poměrně vysoká. Ovšem tato „vyšší moc“ (resp. její intenzivní zážitek) se může stát předmětem bohaté vnitřní zkušenosti jako reálné bytí – jako takové pak hledá odpovídající výrazové prostředky.

Na tuto skutečnost navazující studie se snaží prokázat, že mystika „*is not depersonalized, incarnate or immaterial, it is not isolated from the world. Human abilities are not weakened in mystical experi-*

ence. Rather, external and internal senses, imagination, reason, and intellect open up to mystery“ (s. 10). Mystické je vnímáno jako získávání specifických zkušeností s Bohem (obecně vzato, s vyšší mocí, která „přesahuje lidské přesahování“). Mystika coby hledání transcendence patří podle editorů k hledání smyslu, který člověka v životě motivuje a naplňuje. Umělecká tvorba je následně vzato výsostný prostor tohoto hledání a jeho reflexe; je to oblast, ve které jsou „přítomny stopy lidské zkušenosti s božským“, rovněž mnohostranné napětí mezi duchovním a hmotným: „To find a solution, one often reaches for symbols and through them, he changes the reality that needs to be captured into images that expand the narrowed sensory or verbal expressions. Water, fire, earth, air, or dream then take on unexpected meanings. But even symbols are not sufficient. In formulating mystical experience, it is necessary to apply the entire repertoire offered by rhetoric to expand the power of language, or to look for other artistic ways of depicting these inner facts“ (ibid.). Hledání a objevování příznakového jazyka se všemi uměleckými zvláštnostmi a tvůrčími konotacemi je ústředním bodem a leitmotivem recenzovaného textu.

Editori rozdělili knihu do šesti kapitol. První z nich je nazvána *THE MAN WHO KNOWS AND WHO DIES* a obsahuje čtyři studie, a to *Mystical knowledge: anthropology and language* (Francisco Javier Sancho Fermín), *The intentionality of the imagination in St. Teresa of Ávila* (Silvia Brodňanová), *Imaginative contemplation in the 14th century English mysticism* (Lucie Rathouzská) a *Death as radical border: About Jan Čep's novel The Border of a Shadow* (Ján Gallik). Kapitola druhá (*THE EXPRESSION OF KNOWN AND UNKNOWN*) přináší rovněž čtyři studie: *Enthralled by mystery: Eckhart, Heidegger and the poet Mujica in an interdisciplinary dialogue* (Silvia Julia Campana), *The silence of God in the poetry of Father David Maria Tuoldo* (Fabiano Gritti), *Mystical experience in late works by Julius Zeyer* (Andrea Raušerová), *Silence as a modality of mystical experience in the work of Sylvie Germain* (Silvia Rybárová). Třetí kapitola (*SYMBOLS. ON THE BORDERS OF MYSTERY*) nabízí příspěvky trojice badatelů, mezi nimi obou editorů svazku: *The paths of dre-*

ams: A rereading of Antonio Machado's Galleries (Antonio Barnés), *The image of the Jungian Self in the work of St. Teresa of Ávila* (Ján Knapík) a *The heart as an image of deification in mystical writing* (Magda Kučerková). Kapitola čtvrtá (*THE RHETORIC OF MYSTICAL EXPERIENCE*) je nejobsáhlejší, najdeme v ní *Transcendent experience of St. Laura Montoya y Upegui* (Zuzana Cíváňová – Monika Brezováková), *Paradox as an expression of the inexpressible in Sedulius' Paschal Song* (Róbert Horka), *Ignatius of Loyola's literary work as an expression of his experience in life and spirituality* (Edita Příhodová), *The figurativeness of the mystical experience in Angela of Foligno* (Monika Šavelová) a *The figurativeness of the language of St. Teresa of Ávila* (Edita Hornáčková Klapicová). Oddíl pátý (*MYSTICISM OF BEING IN THE WORLD*) nabízí další příspěvky dvou slovenských a jednoho českého autora: *A probe inside the poetic form of mysticism of Slovak Romantic Messianists* (Petra Kaizerová), *The poetics of reconciliation in French literary work of the 20th century: From Marie Noél to Sylvie Germain* (Václava Bakešová) a *Sanjuanist motifs in the poetic work of Erik Jakub Groch* (Jana Juhášová) Oddíl závěrečný je pak věnován výtvarnému umění (*VISUAL ARTS AND TRANSCENDENCE*), včetně toho současného: *Tasting the milk of celestial knowledge: Note about the rhetoric of the portrayal of the sacred in Alonso Cano's painting The Lactation of St. Bernard (1653–1657) from the National Gallery in Prague* (Pavel Štěpánek), *[Re]readings of the perfect. Mysticism of James Lee Byars* (Juan Agustín Mancebo Roca), *Tracing the absent. Hilma af Klint's mystical language* (Mónica Sánchez Tierraseca), *The mystical meaning of the table in contemporary art. Reinterpretation of the language of giving and receiving* (Eva Pariláková). Převaha příspěvků slovenských (a českých) autorů je už z tohoto výčtu zřetelná, nepředstavuje však omezení – v zaměření na západní křesťanskou tradici – tematické ani metodologické.

Recenzovaný sborník má na jednu stranu jednoznačně teologické pozadí a odborné jazykový fundament, některé studie, zvláště analyzující koncepce a výrazy mystické antropologie, imaginace a kontemplace středověké i novověké, předpokládají důkladnou znalost terminologie

teologických disciplín, specifické studium, též znalost konotací specifického a příznakového jazyka filozoficko-teologické reflexe (a jeho latinských a anglických ekvivalentů), samozřejmě i potřebné historické zázemí. Z hlediska filologického a slavistického můžeme připomenout texty, které ukazují na některé relativně opomíjené, dříve akcentované, ale posléze podceňované nebo zapomínané stránky geneze slovesných artefaktů ze slovanského kulturního prostoru, např. „křesťanský slavismus“. Petra Kaizerová (*A probe inside the poetic form of mysticism of Slovak Romantic Messianists*) vidí slovenský romantický mesianismus nejen jako dobově podmíněný či nacionalisticky omezený jev, ale také jako hledání a nalézání jazyka, osobitého a inovativního výrazu mystické skutečnosti: „As mystagogues, they introduced and initiated the readers to the mysteries of God's plans aiming at transformation of this world. In this sense, through their literary production, they invoked and prayed God to give them a chance to live a direct mystic experience in the reality“ (s. 185). Odtud také plynou osobité archaismy a neologismy „(the so-called self-creation of language)“ a synkretismus básnických tvarů (ibid.), ukazované zvláště na příkladu Sama Bohdana Hroboně (1820–1894). Autorka mj. uvádí, že „Slovak Messianism was theologically motivated and affirmed the idea of a Christian Slavism – correlation and interpenetration of Christianity and Slavism, destined to guarantee a humanising progress of mankind. This idea is expressed through a penchant for religious mysticism, fatalism, and visionariness. It creates a parallel between the suffering of Christ and the suffering of the Slovak nation“ (s. 191). Současně si uvědomujeme, jak velký je podíl starozákonních motivů a témat (vnímaných někdy v perspektivě filosemitské) ukotvených v tkáni nejen slovenské, a nejen romantické poezie. Podobně i Ján Gallik, jeden z nejvýraznějších současných badatelů v oblasti katolické a obecně spirituální slovenské lyriky, se ve studii *Death as radical border : About Jan Čep's novel The Border of a Shadow* zaměřuje na jazyk a obraznost umělecké tvorby českého katolického prozaika a esejisty Jana Čepa (1902–1974), na jeho filozoficko-reflexivní a me-

ditativní lyrickou a poetickou prózu často s kontemplativním přesahem, a analyzuje fenomén života a smrti v kontextu s Čepovým obrazem „dvojího domova“ („*the image of a double home*“, s. 39), obraz smrti, milosti a věčnosti v jediném autorově románu *Hranice stínu*. Využívá přitom podnětů, vedle Gastona Bachelarda a tzv. tartusko-moskevské sémiotické školy, výrazného slovenského katolického humanistického myslitele, básníka a esejisty židovského původu Pavla Strausse. A za všechny stručně připomeňme ještě jednu studii, zaměřenou na vnitřní zkušenost s nevysslovitelným, jak se zrcadlí v bytí hlavních postav pozdních děl Julia Zeyera (1841–1901), a to *Kristina zázračná* a *Troje paměti Víta Choráze*. Andrea Raušerová v ní metodologicky navazuje na výzkumy M. Bubera, M. Eliada, A. Bergsteina i na některé české badatele a dospívá k závěru, že „Both of Zeyer's late works represent main characters who experience and describe mystical experience. The ineffability of the experience is reflected in the text by means of typographical choices as well as by explicit acknowledgement. Moreover, Christine the Miraculous refers to the accompanying phenomena of mystics, as reported by Dinzelbacher. In the experience of the main characters, accompanied by intensive light, communication with Christ occurs. Another common trait is also represented by a smile penetrating the soul. Zeyer himself read the works of selected female mystics and quoted some of them in the Three Memoirs of Vít Choráz“ (s. 76).

Sborník jako celek i jednotlivé příspěvky ukazují, jak může být tematika mystické (metafyzické, mystagogické) zkušenosti a především její re-representace badatelsky inspirativní; tematicky vzato jde o hledání „staronových“ dimenzí antropologických konstant člověka, jehož „přesahování“ (v nejširším smyslu slova, tedy i kultivace duše, lidského ducha) je podstatnou dimenzí lidského bytí a samotná mystická zkušenost (socio-psychická) se stává realitou jako jakákoliv jiná, ukotvená v lidských potřebách, lidskými potřebami generovaná (odtud patrné i „věčná“). Studie se soustřeďují na mystickou (spirituální) zkušenost, resp. na re-representaci mystické zkušenosti křesťanské, zvláště křesťanskokatolické povahy, jiné proudy stojí stranou

pozornosti, což představuje jisté omezení badatelského zájmu v perspektivě komparativní i kulturologické: islám je připomenut jednou (s. 132), judaismus dvakrát (s. 132, 187), středoasijské náboženské kultury a mýty, předkřesťanské kultury (severo/středo/jiho)americké, africké nebo asijsko-pacifický prostor zcela absentují. I přes toto omezení je publikace velmi cenným příspěvkem k terminologickému vyme-

zení a specifikaci vztahu mystického, antropologického a jazykového, mystického a poetického, slova a ticha, k poznávání motivické, tematické, ikonografické i symbolické reprezentace individuálního duchovního zážitku i komplexněji zachycované spirituální zkušenosti. Jde o sondu do sdělení nesdělitelného i do mnoha nuancí, paradoxů a významů obrazného i pojmově diskursivního jazyka.

PhDr. et PaedDr. Alexej Mikulášek, PhD.

Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr

Fakulta stredoeurópskych štúdií, Univerzita Konštantína Filozofa

Dražovská 4, 949 74 Nitra, Slovensko

alexej.mikulasek@seznam.cz

Toto dílo lze užit v souladu s licenčními podmínkami Creative Commons BY-SA 4.0 International (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). Uvedené se nevztahuje na díla či prvky (např. obrazovou či fotografickou dokumentaci), které jsou v díle užity na základě smluvní licence nebo výjimky či omezení příslušných práv.